

BRONVERWIJZINGEN (VIA MENDELEY) – ENIGE ELEMENTAIRE VORMEN

Harry BG Ganzeboom

20 maart 2016

Deze versie: 2021/01/23

In wetenschappelijke rapportages dienen we zorgvuldig naar gebruikte bronnen te verwijzen. De belangrijkste bronnen zijn: artikelen in wetenschappelijke tijdschriften, boekdelen, boeken, en databestanden. Maar we kunnen ook informatie hebben verkregen van websites, krantenartikelen, tv-programma's, gesprekken met deskundigen. Je verwijst naar deze bronnen op twee manieren: (A) via inline-citation, waarin de bron kort wordt aangeduid, in de sociologie vaak via het author (date) format, (B) de lijst met referenties, die je als bijlage aan je tekst toevoegt. Bij het bewerken van deze referenties word je heel erg geholpen door **reference software**, zoals het gratis beschikbare web-based Mendeley. Een veel gebruikt ander programma is EndNote.

Reference software als Mendeley is een belangrijk hulpmiddel bij het vinden en archiveren van je bronnen. Gebruik ervan is echter niet onproblematisch, het vergt aandacht en energie om het goed te krijgen.

Voor de correcte citatie van bronnen bestaan regels, maar de uitwerking daarvan verschilt tussen **citatiestijlen**. Binnen de sociale wetenschappen wordt daarbij veel gebruik gemaakt van APA, maar ook ASA, APSA en Chicago worden regelmatig gebruikt. In andere wetenschappen wordt het soms op een heel andere manier gedaan, en is bv. de Harvard style (een genummerde lijst) dominant. Er bestaan duizenden citatiestijlen. Reference software maakt het gemakkelijk te switchen tussen citatie-stijlen, maar ook hier geldt: het is niet automatisch goed als het in je database staat.

Google, Google Scholar, Publish or Perish

Google is een zoekmachine op het gehele internet, waarin allerlei web-documenten worden geïndexeerd. Het is een enorm belangrijk hulpmiddel, maar het is even belangrijk te blijven zien dat het om een blinde machine gaat, niet een team van volleerde documentalisten. Het is een hulpmiddel, niet meer, en professioneel gezien een hulpmiddel van laag niveau, vol met wonderlijke fouten. **Google Scholar** is Google's zoekmachine voor wetenschappelijke literatuur. Hier is de machine doende geweest om uit internetdocumenten wetenschappelijk bruikbare verwijzingen te reconstrueren. Het is daar verbazend knap in, maar ook verre van foutloos. Beschouw dus ook Scholar niet als autoriteit, maar als hulpmiddel.

Publish or Perish is weer een zoekmachine op Google Scholar, die documenten en verwijzingen naar documenten rubriceert naar auteur. Het is erg populair onder wetenschappers omdat je ermee gemakkelijk kunt uitvinden hoe vaak iemand geciteerd wordt – het programma levert daarover de bekende H-index. Maar ook voor literatuur zoeken is het een bruikbaar instrument, met name als de auteur je ingang is.

Google Scholar rubriceert tegenwoordig ook op auteur en stelt op basis daarvan 'user profiles' aan, waarbij ook de onder auteurs populaire H-index. Het user profile is toegankelijk voor auteurs zelf – ze kunnen daarin verkeerde citaties verwijderen, rommelige dubbele verwijzingen samenvoegen om het allemaal wat ordelijker te presenteren.

Mendeley

Mendeley (naar Mendel en Mendeleyev) is een web-based reference programma, dat je helpt bij het zoeken, opslaan, archiveren, ontsluiten, rubriceren en correct citeren van je bronnen. Het is aanvankelijk ontwikkeld door wetenschappers die een handige reference tool wilden hebben, maar inmiddels overgenomen door Elsevier, die uitgeverij-gigant. De software is (nog) gratis, althans voor de normale gebruiker, maar de commerciële invloed van Elsevier wordt merkbaar groter.

Voordelige kenmerken van Mendeley zijn:

- Heel gemakkelijk te leren. Het manual beslaat nog geen 10 pagina's en daarvan kun je nog de meeste overslaan.
- Gratis tot 2 Gb informatie (dwz opslag van pdf's). (2021/01: deze beperking lijkt niet meer te gelden.)
- Web-based: je kunt het helemaal online doen, maar ik gebruik een desktop versie die volledig geïntegreerd is met de web-based versie.
- Maakt het mogelijk om al je pdf's systematisch een naam te geven.
- Je kunt je referenties delen met anderen in een groep. De capaciteit van zo'n groep is overigens tamelijk beperkt.
- Mendeley ontsluit referenties voor je en creëert een bibliografische verwijzing. Als een publicatie voorzien is van een DOI, is deze in 98% van de gevallen correct en vaak ook compleet (dwz met summary). Voor niet-DOI referenties moet je zelf aan het werk.
- Er is een telefoonversie (maar met beperkingen), die eigenlijk beter werkt dan de desktopversie. Handig om je nieuwe invoer te controleren.
- Mendeley zoekt op basis van je bibliotheek op welke recente of oudere literatuur ook mogelijk voor je interessant zou zijn. Ze sturen je daarover 'suggestions' [aanraders] toe per email.
- Je kunt in Mendeley een '**watched directory**' hebben: elk document dat je hierin downloadt, wordt dan automatisch opgenomen in je database. Ook heb je de optie '**file organizer**', die als een tovenaarsleerling de documenten in deze directory begint te herbenoemen. Het lijken voordelen, maar ik heb het na enige ervaring uitgezet, omdat je dan vaak met heel veel nieuwe referenties wordt geconfronteerd die je moet bijwerken.
- Zoekfunctie die zoekt in alle pdf bestanden die je in de database hebt opgenomen.

- Je kunt je pdf documenten lezen en van opmerkingen voorzien binnen Mendeley. Hier verkies ik zelf de optie > Open File Externally en gebruik er Acrobat voor. Dat geeft net even wat meer mogelijkheden.

Specifieke **nadelen** van Mendeley zijn:

- Het is niet mogelijk een bibtxt [html geformatteerde] o.i.d. referentie onmiddellijk in te lezen (zou erg handig zijn). Dit kan wel als je eerst de bibtex tekst hebt opgeslagen (> Import).
- Het programma loopt wel eens vast als je dingen dubbel invoert. Met name de backup naar het web loopt dan niet meer. Je kunt dit herstellen door je desktop versie weer te initialiseren en dan je hele bibliotheek weer te downloaden.
- Ook werkt de backup niet altijd perfect – iets dat je snel ziet op je telefoon.
- Integratie met Scholar is niet perfect. Het werkt het beste als je niet naar literatuur zoekt via Mendeley zelf, maar in een parallelle sessie binnen Scholar.
- Ik heb nog geen bevredigende manier gevonden om een style te definiëren voor een goed gedocumenteerd databestand. Hiervoor gebruik ik liever geen reference software, maar houd een lijst bij.
- Het is wat omslachtig om de zoekfunctie te beperken tot auteurs.
- Onhandig is dat het hoofdscherm niet goed synchroon loopt met het scherm dat de geselecteerde referentie toont. Een keer extra klikken is noodzakelijk.

Downloaden en installeren van Mendeley

Het programma is gemakkelijk te downloaden en te installeren. Daarna krijg je toegang via een email-adres en een password. Je kunt ervoor kiezen om het password te laten onthouden door je computer.

Het is mogelijk om meerdere copieën van Mendeley op een computer te hebben, en bv. een andere gebruiker diens Mendeley te laten runnen. Mijn ervaring is hier matig: ik heb gemerkt dat de locale copie van de twee gebruikers dan door elkaar raakt.

Je kunt Mendeley installeren op meerdere computers, bv. op je laptop, je telefoon en een desktop op je werk. Door de 'synchroniseren' krijg achter elke plek hetzelfde te zien.

Mendeley algemeen

- Mendeley is web-based. Strikt genomen is er geen reden om een locale database van pdf's bij te houden, ze staan allemaal op het web en worden gedownload op elke computer waarop je werkt.
- Mendeley stelt je momenteel 2 Gb ruimte gratis ter beschikking. Daarboven ga je betalen. 2Gb is best wel veel. (2021/01: in de praktijk werk de begrenzing niet meer.)

- Mendeley installeert een lokale copie van je database op elke computer waarop je werkt (kun je uitzetten). Deze (verborgen) directory moet je zoeken onder:
C:\Users\Harry\AppData\Local\Mendeley Ltd\Mendeley Desktop\Downloaded.

Dit is een andere map dan waarin je zelf je pdf's opslaat. Daarvan moet je de locatie zelf kiezen.

Invoegen van een referentie in Mendeley

Mendeley biedt verschillende manieren om verwijzingen naar bronnen in te voegen in de database.

- Files > Add files: Leest een pdf (of Word) file in. Mendeley gaat nu proberen het document te lezen en hierbij een fatsoenlijke citatie te maken. Als dat naar Mendeley's zin niet lukt, vraagt hij je om goedkeuring en aanvulling.
- Files > Add entry manually. Hier kun je zelf de verschillende onderdelen van een citatie intypen.

Mendeley werkt op basis van drie instrumenten:

- DOI [Digital Object Identifier]. Deze unieke kengetallen worden in toenemende mate (ook retrospectief) aan wetenschappelijke teksten toegevoegd, met name aan tijdschriftartikelen. Als Mendeley een geldige DOI ziet of ingevoerd krijgt, vindt het programma de bijbehorende citatie en vaak ook een samenvatting, keywords, en meer nuttige zaken. Een enkele keer gaat het fout, maar meestal klopt het.
- Match met Google Scholar.
- Match met Mendeley's eigen online database – als een andere Mendeley gebruiker de wetenschappelijke tekst al heeft geupload, wordt de kennis daarover gebruikt om de citatie in te vullen. Zo kom je soms in het bezit van andermans samenvattingen.

Verschillende typen referentie

In Mendeley kun je een stuk of 20 typen referenties invoeren. De belangrijkste daarvan zijn: Journal Article, Book, Book Section. Mijn advies is om het op deze drie te houden en andere soorten dingen die je wilt invoeren (bv. databestand, internetreferentie), onder te brengen bij Generic. Plaats het specifieke van je bijzonder referentie in het vakje Publication en experimenteer een beetje hoe een en ander naar buiten komt als je het afdruckt in APA, ASA, APSA en Chicago.

Artikel in wetenschappelijk tijdschrift

- Auteurs met complete voornamen, in de juiste volgorde. APA vraagt alleen maar voorletters, maar Mendeley maakt die voor je aan als je de volledige voornamen correct hebt.
- Jaartal van publicatie.
- Titel van het artikel, compleet.

- Naam van het tijdschrift
- Volume (jaargang), Issue (nummer), paginanummers

Boek

- Auteurs of redacteurs met complete voornamen, in de juiste volgorde.
- Jaartal
- Naam van het boek
- Editie bij een bewerkte heruitgave
- Uitgever met plaats van uitgifte

Boekdeel (deze kunnen zowel dezelfde als een andere auteur hebben als het boek zelf)

- Auteurs met complete voornamen, in de juiste volgorde
- Jaartal
- Titel van het boekdeel
- Naam van de auteurs of redacteurs (editors) van het boek
- Titel van het boek
- Uitgever en plaats van uitgave
- Pagina's of hoofdstuknummer.

Databestand

Bij databestanden ligt het systeem van refereren veel minder vast dan bij artikelen, boeken en boekdelen. Zelfs dat je naar een databestand verwijst, is een nog te weinig ingezonken praktijk. Maar net zoals bij wetenschappelijke artikelen zien we dat databestanden in toenemende mate van een DOI worden voorzien, hoewel deze (nog) niet op zelfde manier werken als DOI's bij artikelen. Via Google kom je via deze DOI's namelijk terecht op de relevante webpage van het primaire archief waarin de data zijn opgeslagen. Dat is al wat, en met een beetje geluk vind je daarop een adequate verwijzing naar het bestand zelf.

- Principal Investigator(s), in de juiste volgorde.
- Jaartal van productie van de dataset. Let op: dit is (meestal) niet het jaartal van de dataverzameling.
- Titel van het databestand. Hierin is vaak het jaartal van (oorspronkelijke) dataverzameling opgenomen.

- [Machine-readable dataset]
- Naam van het data-archief.

Een venijnig detail is hier dat er verschil kan zijn tussen het jaartal van dataverzameling en het jaartal van productie van de dataset. Voor het goed begrip en correct gebruik van de dataset is het vaak veel belangrijker om het jaartal van dataverzameling te hebben dan het jaartal van productie van het databestand. Om die reden staat het vaak in de titel van het databestand [en kan het nuttig zijn het toe te voegen als het daar niet staat]. Databestanden gaan heel vaak door een reeks van herzieningen, uitbreidingen en andere productiebewerkingen. Een verstandige bewerker voegt daarom aan de titel een versienummer toe, en het gerefereerde jaartal van productie moet bij dat versienummer horen, niet bij de oorspronkelijke jaar van dataverzameling.

Een bron van verdere verwarring hier is ook dat periodiek verzamelde databestanden (zoals ESS, EVS, ISSP) vaak een jaartal hebben waarin het project gelanceerd is, maar dat dat lang niet altijd betekent dat de data ook in dat jaar verzameld zijn. De eerste ronde van de ESS wordt in het algemeen geassocieerd met het jaar 2002, maar in feite zijn de data in verschillende landen verzameld tussen 2002 en 2005. Bij latere rondes van ESS lopen deze getallen nog verder uiteen. Om die reden kun je naar dit databestand beter verwijzen zonder jaartal in de titel. ESS voegt daartoe een ronde-nummer toe. Dit nummer is ook opgenomen als variabelen in het databestand (ESSROUND), evenals het feitelijke tijdstip van dataverzameling. Bij ISSP hebben de modules namen en (romeinse) nummers (bv. Social Inequality IV). De jaartallen zijn hier met enige moeite op de website van het archief te vinden, maar helaas niet opgenomen in het databestand zelf.

Grote herhaalde en cross-nationale databestanden als ESS hebben vaak een enorme veelheid van auteurs en medewerkers. Het is eigenlijk ondoenlijk om deze allemaal te noemen, en daarom wordt er vaak gekozen voor een collectieve *nom-de-plume*, zoals ISSP Working Group, of kortweg ISSP. Deze kunnen ook handig bij in-line citation worden gebruikt. ESS heeft hierin een weinig gelukkige keuze gemaakt.

Zoeken naar documenten en dan invoegen

- Zoek naar de bron via Google Scholar. Je vindt dan vaak meer dan via de Mendeley zoekfunctie, want die beperkt steeds meer zich tot door Elsevier uitgegeven documenten. Allerlei op het web in het wild voorkomende documenten (bv. persoonlijke homepages en researchgate) vind je op deze manier wel. Google Scholar is ook goed geïntegreerd met bibliotheek catalogi.
- Je kunt op de bron komen door de link van de referentie zelf aan te klikken, dan wel de additionele links die Google Scholar aangeeft. Soms loont het de moeite de verschillende versies te ontvouwen. Probeer een pdf te downloaden. Gebruik hiervoor een **vaste directory** waarin al je pdf's verzamelt (standaard: Download, te vinden onder C:\Users\...\Download. Voor mijzelf houd ik alle pdf documenten bijeen in een directory: U:\Pdf.) Ik houd deze directory op orde door een vast format te hanteren: auteurs - jaar – korte titel. Zo doet Mendeley het ook intern.

- Je kunt de download van Windows zo instellen dat het document onmiddellijk in een pdf-reader (zoals Acrobat) geopend wordt. Hiermee kun je het document evt. OCR-en (image in tekst omzetten) en vervolgens plaatsen in je locale bibliotheekdirectory. Maak je in dit stadium geen zorgen om de naam; dat doet Mendeley straks voor je.
- Importeren gaat het gemakkelijkst als het document een DOI heeft. Mendeley vindt die doorgaans (maar heeft op dit punt vaak moeite met documenten uit JStor). Je kunt die DOI ook gelijk kopiëren in het add files scherm. Met lookup verschijnt dan de citatie. Vervolgens moet je het gedownloade pdf document nog wel bij add files aan de referentie toevoegen.
- Als je de pdf direct importeert, heb je het gelijk automatisch geassocieerd met de citatie.
- Als er geen samenvatting verschijnt, open dan het document en copieer de mogelijk wel aanwezige samenvatting in Mendeley.
- Voeg je eigen tags naar hartelust toe. Handig is bv om code voor een bepaald werkdocument te gebruiken.
- Herbenoem het document via > rechtermuisknop > Rename Document Files. ***Hiervoor moet het pdf-document gesloten zijn.***

Indexering

Mendeley indexeert al je entries automatisch op basis van: Authors, Author Keywords, My Tags, Publications. Via > Filter kun je vervolgens de hiermee geassocieerde referenties opvragen. Erg handig is dat je op deze manier inconsistente spelling van bv. tijdschriftnamen kunt opsporen en in een klap kunt corrigeren.

Keuze van citation style

Binnen de sociale wetenschappen wordt vaak de citatiestijl van de American Psychological Association (APA) gebruikt. Dit gebeurt zo vaak dat velen denken dat dit de dominante, enige of beste citatiestijl is. Maar dat is niet zo. Naast APA bestaan er duizenden citatiestijlen en sommige daarvan worden (buiten de sociale wetenschappen) veel vaker gebruikt dan APA. Ook binnen de sociale wetenschappen zijn er andere citatiestijlen gangbaar, in het bijzonder die van de American Sociological Association (ASA) en de American Political Science Association (APSA). De verschillen tussen citatiestijlen zitten vaak in zeer kleine details – die je het beste door een computerprogramma als Mendeley kunt laten oplossen.

Aan het standaard gebruik van APA als citatiestijl zit ten minste een nadeel dat ASA, APSA en een aantal andere stijlen niet hebben. APA is tevreden met initialen van de auteur(s), veel andere stijlen vermelden volledige voornamen. Dit betekent dat als je volgens APA normen hebt ingevoerd, je wat dit betreft niet kunt omschakelen naar die andere stijlen. Andersom kan wel: als je voornamen hebt ingevoerd, vervangt de Mendeley deze in de citatiestijl APA automatisch in voorletters. Voornamen (en complete voorletters) worden steeds belangrijker bij het opsporen en herkennen van wetenschappelijke artikelen (zoek maar eens naar het werk van Melinda Mills via M. Mills). Gebruik daarom altijd tenminste een

complete voornaam bij de invoer van de auteurs. Mijn favoriete uitvoerstijl is overigens Chicago – een in veel wetenschappen gebruikte stijl.